

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 11/2009 vp

Hallituksen esitys alkoholirikoksia koskevien säännösten uudistamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 16 päivänä kesäkuuta 2008 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen alkoholirikoksia koskevien säännösten uudistamisesta (HE 84/2008 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Lena Andersson, oikeusministeriö
- lainsäädäntöneuvos Pertti Normia, sisäasiainministeriö
- hallitusneuvos Ismo Tuominen, sosiaali- ja terveysministeriö
- valtiosyyttäjä Jorma Äijälä, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- tutkintapäällikkö Esko Hirvonen, Tullihalitus
- laamanni Hilpi Ketola, Kotkan käräjäoikeus
- ylitarkastaja Pirjo Partanen, Etelä-Suomen lääninhallitus, sosiaali- ja terveysosasto
- ylikomisario Tuomo Lotta, Helsingin kihlakunnan poliisilaitos
- apulaispoliisipäällikkö Juha Vuorela, Jyväskylän kihlakunnan poliisilaitos
- poliisipäällikkö Martti Kallio, Rovaniemen kihlakunnan poliisilaitos
- lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula
- apulaisjohtaja Päivi Seppälä, Kuluttajavirasto edustaen myös kuluttaja-asiamiestä
- lakimies Mika Hakamäki, Kuluttajavirasto
- osastopäällikkö Jukka Havula, Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus STTV

- erikoistutkija Christoffer Tigerstedt, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes
- kehittämisjohtaja Ari Saarto, A-klinikkasäätiö
- pääsihteeri Mirjam Kalland, Mannerheimin Lastensuojeluliitto
- toimitusjohtaja Timo Jaatinen, Panimo- ja virvoitusjuomateollisuusliitto ry
- asianajaja Petri Rissanen, Suomen Asianajajaliitto
- lakiasiainjohtaja Helena Pollari, Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry
- neuvottelupäällikkö Annika Rönni-Sällinen, Palvelualojen ammattiliitto PAM ry
- lakimies Sami Korhonen, Päivittäistavara-kauppa ry
- puheenjohtaja Ossi Heinänen, Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry
- kehittämispäällikkö Ritva Varamäki, Terveyden edistämisen keskus ry
- johtaja Satu Kangas, Viestinnän Keskusliitto ry
- puheenjohtaja Tuomo Hänninen ja sihteeri Sanna Rönkä, Päihde- ja raittiusasiain neuvottelukunta
- professori Raimo Lahti
- professori Tuomas Ojanen
- professori Juha Raitio.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- Kouvolan hovioikeus
- Suomen Kuntaliitto
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK
- Suomen Kuluttajaliitto ry.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan uudistettaviksi alkoholirikoksia koskevat säännökset. Esitys on osa rikoslain kokonaisuudistusta. Rikoslakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi luku alkoholirikoksista. Luvussa säädettäisiin alkoholirikoksista, määrityksistä ja oikeushenkilön vastuusta.

Alkoholirikoksista säädetään nykyisin vuoden 1968 alkoholilain. Kyseisen lain rangaistuksia ja muita seuraamuksia koskeva 9 luku jätettiin voimaan vuonna 1994 alkoholilakia säädettäessä. Rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksutun periaatteen mukaisesti rikoslakiin ehdotetaan siirrettäväksi alkoholirikoksia koskevat vankeusuhkaiset rangaistussäännökset. Samalla vuoden 1968 alkoholilain voimassa olevat säännökset ehdotetaan kumottaviksi.

Alkoholirikoksena rangaistaisiin alkoholilain tai sen nojalla annetun säännöksen vastainen alkoholijuoman tai väkiviinan valmistus, maahantuonti, myyminen, välittäminen tai muu luovuttaminen tai näiden tekojen yritys. Rangaistavaa olisi myös alkoholijuoman tai väkiviinan hallussa pitäminen tai kuljettaminen alkoholilain vastaisesti. Alkoholirikokset olisivat rangaistavia tahallisina. Alkoholirikkomukset olisivat rangaistavia tahallisina taikka törkeästä huolimattomuudesta tehtyinä tekotavasta riippuen.

Alkoholirikokset ehdotetaan porrastettaviksi kolmeen törkeysportaaseen rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksutun periaatteen mukaisesti. Alkoholirikoksesta ehdotetaan säädettäväksi seuraamukseksi sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Törkeän alkoholirikoksen seuraamukseksi ehdotetaan vähintään neljää kuukautta ja enintään neljää vuotta vankeutta. Lievän alkoholirikoksen rangaistusasteikoksi ehdotetaan sakkoa. Alkoholilain säädettäisiin sakonuhkaisuudesta alkoholirikkomuksesta.

Väkevän alkoholijuoman alkoholilain vastainen mainonta sekä miedon alkoholijuoman mai-

nonnan kohdistaminen alaikäisiin ehdotetaan säädettäväksi rangaistavaksi alkoholijuoman markkinointirikoksena rikoslain. Rangaistavaa olisi myös alaikäisen kuvaaminen miedon alkoholijuoman markkinoinnissa.

Oikeushenkilön rangaistusvastuuta ehdotetaan sovellettavaksi alkoholirikokseen, törkeään alkoholirikokseen ja alkoholijuoman markkinointirikokseen.

Rikesakon soveltamisala ehdotetaan laajennettavaksi koskemaan eräitä vähäisiä alkoholirikkomuksia.

Poliisin saisi tarkastaa alle kahdeksantoista vuotiaan mukana olevat tavarat laittomasti hallussa pidetyn alkoholijuoman löytämiseksi ja pois ottamiseksi. Poliisi voisi ottaa pois alle kahdeksantoistavuotiaalta laittomasti hallussa pidetyt alkoholijuomat ja kahdeksantoista mutta ei kahtakymmentä vuotta täytäneeltä väkevät alkoholijuomat ja hävittää ne, jos alkoholijuomien arvo olisi vähäinen.

Pakkokeinolakia muutettaisiin niin, että henkilöntarkastus olisi mahdollista kohdistaa lievästä alkoholirikoksesta epäiltyyn.

Alkoholirikosten johdosta määrättäviin menettämisseuraamuksiin ehdotetaan sovellettaviksi rikoslain säännöksiä menettämisseuraamuksista.

Laitonta tuontitavaraan ryhtymistä koskevaa säännöstä tarkennettaisiin koskemaan myös ryhtymistä sellaiseen valmisteveron alaiseen tuotteeseen, jonka osalta on sen maahantuonnin jälkeen syyllystyttävä veropetokseen.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan kumottavaksi laki aavalta mereltä tapahtuvan väkijuomien salakuljetuksen ehkäisemisestä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian niiden hyväksymisen ja vahvistamisen jälkeen.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

*Yleisperustelut**Yleistä*

Käsiteltävänä oleva esitys alkoholirikoksia koskevien säännösten uudistamisesta liittyy rikoslain (39/1889) kokonaisuudistukseen. Rikoslakiin lisätään uusi 50 a luku alkoholirikoksista, johon sisällytetään sellaiset alkoholilainsäädännön vastaiseen toimintaan liittyvät rangaistussäännökset, joista seuraamuksena on vankeutta. Alkoholilaisissa on tarkoitus säätää edelleen sakonuhkaisesta alkoholirikkomuksesta.

Alkoholilaki uudistettiin vuonna 1994 (1143/1994). Siinä yhteydessä jätettiin kuitenkin voimaan vuoden 1968 alkoholilain rangaistussäännökset, joita on vuosien varrella muutettu useaan otteeseen. Voimassa olevat alkoholirikossäännökset ovat siten varsin iäkkäitä, hajanaisia ja lakiteknisen uudistamisen tarpeessa. Säännökset uudistetaan rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksuttuja periaatteita noudattaen.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin sekä ehdottaa yhden uuden lakiehdotuksen hyväksymistä. Lisäksi valiokunta ehdottaa hyväksyttäväksi yhden lausuman.

Alaikäiseen henkilöön kohdistuva tarkastus

Hallituksen esityksessä ehdotetaan alkoholilakiin otettavaksi säännös, jonka mukaan jos alle kahdeksantoistavuotiasta epäillä todennäköisin syin alkoholilain 50 a §:n 4 momentin 4 kohdassa tarkoitettusta, alkoholijuoman hallussapitoikärajoja koskevasta rikkomuksesta, poliisi voi tarkastaa tällaisen henkilön mukana olevat tavarat laittomasti hallussa pidetyn alkoholijuoman pois ottamiseksi ja hävittämiseksi (2. lakiehdotuksen 60 b §:n 1 momentti). Esityksellä on pyritty tehostamaan puuttumista alaikäisten laittomaan alkoholijuomien hallussapitoon. Al-

koholijuoman hallussapitoa koskevien ikärajojen tarkoituksena on suojella alaikäisiä ja nuoria alkoholin käytön aiheuttamilta terveydellisiltä ja muilta haitoilta. Esityksen perustelujen mukaan ilman jonkinasteisia pakkokeinoja ikärajojen valvonta sekä alkoholijuomien ottaminen pois alaikäiseltä olisi käytännössä hyvin vaikeaa. Esitetty tarkastusoikeus poikkeaa pakkokeinolaissa säädetyistä henkilöntarkastuksesta muun muassa siten, ettei alle kahdeksantoistavuotiaan vaatteiden tarkistaminen ole esitetyn säännöksen perusteella mahdollista. Muutoin tarkastuksessa noudatettaisiin, mitä pakkokeinolain 5 luvussa säädetään henkilöntarkastuksen toimittamisesta.

Hallituksen esityksessä esitetyn säännöksen taustalla on perustuslakivaliokunnan kannanotot edellisellä vaalikaudella alkoholirikoksia koskevien säännösten uudistamisesta annetusta ja sittemmin rauenneesta hallituksen esityksestä (PeVL 53/2006 vp — HE 13/2004 vp). Kyseisessä esityksessä ehdotettiin muun muassa, että alaikäiselle, jota olisi syytä epäillä alkoholilain vastaisesta alkoholijuoman hallussa pitämisestä, voitaisiin tehdä henkilöntarkastus alkoholijuoman löytämiseksi. Perustuslakivaliokunta piti esitetyn sääntelyn tavoitetta suojella lapsia alkoholin aiheuttamilta terveys- ja muilta haitoilta perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävänä. Valiokunta myös totesi, että julkisen vallan on perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan edistettävä väestön terveyttä, minkä lisäksi julkiseen valtaan kohdistuu momentissa säädetty velvollisuus tukea perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi. Valiokunnan mielestä oli toisaalta selvää, että lastensuojeluun tähtävä julkisen vallan toimintaa kehitettäessä on ensisijaisesti turvaututtava kokonaan toisenlaisiin keinoihin kuin rikosoikeudelliseen sääntelyyn ja siihen kytkeytyvään poliisin pakkokeinovaltuuksien laajentamiseen.

Edellä mainitun perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan lapseen kohdistuvista poliisin pakkokeinovaltuuksista säätämiseen samoin

kuin valtuuksien käyttöön tulee valiokunnan mielestä suhtautua pidättyvästi. Poliisiviranomaisen puuttuminen rikkomuksesta epäillyn henkilökohtaiseen koskemattomuuteen on valiokunnan arvion mukaan erityisesti lapsen näkökulmasta verraten järeä toimenpide etenkin, jos pakkokeinon turvaudutaan julkisesti yleisellä paikalla. Sääntelyn pääasiallisten tavoitteiden ja oikeasuhtaisuuden kannalta oli perustuslakivaliokunnan mukaan siksi selvästi asianmukaisempaa rajata tarkastusvaltuus koskemaan vain rikkomuksesta epäillyn lapsen mukana olevia tavaroita, kuten laukkuja ja kasseja. Valtiosääntöoikeudellisena huomautuksena perustuslakivaliokunta edellytti alle 18-vuotiaisiin kohdistuvan tarkastuksen osalta näyttökynnyksen nostamista. Nyt käsiteltävänä oleva esitys on laadittu perustuslakivaliokunnan lausunnossaan esittämien rajoitusten mukaisesti.

Henkilöntarkastus tarkoittaa pakkokeinolain 5 luvun 9 §:n mukaan sen tutkimista, mitä tarkastettavalla on vaatteissaan tai muutoin yllään. Oikeuskirjallisuudessa todetun vakiintuneen tulkinnan mukaan tämä kattaa myös sen tarkastamisen, mitä henkilöllä on vaatteiden ja ihon väliin kätkeytynä. Henkilöntarkastusta voi olla myös taskujen tarkastaminen. Tarkastus sisältää jo kielellisesti sen, että tarkastuksessa tapahtuu jonkinasteista penkomista. Sen vuoksi henkilöntarkastukseksi ei vakiintuneen tulkinnan mukaan katsota henkilön yllä olevien vaatteiden päällisin puolin tapahtuvaa käsin koettelemista eikä vaatteista selvästi pullottavan tai taskussa varmasti olevaksi tiedetyn esineen pelkkää poistamista.

Poliisilla ei nykyisin ole oikeutta henkilöntarkastuksen tekemiseen, jos alle kahdeksantoistavuotiaista epäillään alkoholijuoman vähäisen määrän hallussa pitämisestä. Käytännössä poliisi on kuitenkin edellä olevan henkilöntarkastusta koskevan vakiintuneen tulkinnan mukaisesti voinut ottaa pois alle kahdeksantoistavuotiaan vaatteista tai hänen taskustaan selvästi pullottavan alkoholijuoman ilman, että nuoren tai lapsen vaatteita on muutoin tarkastettu. Nyt käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen tarkoituksena ei ole ollut muuttaa tätä vakiintunutta tul-

kintaa henkilöntarkastuksen rajoista. Lakivaliokunta kuitenkin katsoo, että nuoren vaatteisiin kohdistuvan tarkastusoikeuden rajoja tulee lainsäädännössä selventää eikä jättää asiaa oikeuskirjallisuuden tai vakiintuneen käytännön varaan.

Edellä olevan perusteella ja jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa esitetyllä tavalla lakivaliokuntaa ehdottaa hallituksen esitystä muutettavaksi niin, että jos alle kahdeksantoistavuotiaista epäillään todennäköisin syin alkoholijuoman laittomasta hallussa pitämisestä, poliisi voi tarkastaa tällaisen henkilön mukana olevien tavaroiden ohella myös päällisin puolin hänen vaatteensa, jos se voi tapahtua puuttumatta loukkaavalla tavalla epäillyn henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Tarkastuksen tulee tapahtua laittomasti hallussa pidetyn alkoholijuoman etsimiseksi.

Alkoholimainonnan rajoittaminen

Alkoholilainsäädännöllä säännellään alkoholiin liittyvää elinkeinoa ja liiketoimintaa. Alkoholilain tarkoituksena on ehkäistä alkoholista aiheutuvia terveydellisiä, sosiaalisia ja yhteiskunnallisia haittoja. Erityisen suojan kohteina ovat lapset ja nuoret.

Alkoholin mainontaa on rajoitettu terveystoimittain perustein osana yleistä alkoholipolitiikkaa. Voimassa olevan alkoholilain 33 §:n mukaan kiellettyä on väkevän alkoholijuoman mainonta, epäsuora mainonta ja muu myyninedistämistoiminta, pykälän 4 momentissa säädettyin poikkeuksin. Miedon alkoholijuoman ja vähintään 1,2 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävän juoman mainontaa on alkoholilaissa rajoitettu siten, että kiellettyä on esimerkiksi alaikäisiin kohdistuva mainonta, runsaan alkoholin käytön kuvaaminen myönteisesti tai sellaisen kuvan luominen, että alkoholin käyttö lisää suorituskykyä tai edistää sosiaalista tai seksuaalista menestystä. Kiellettyä on myös miedon alkoholijuoman hyvän tavan vastainen taikka harhaanjohtava mainonta. Vuoden 2008 alusta voimaan tulleella lailla 588/2007 kiellettiin mainonta televisiotoiminnassa kello 7—21 sekä 18 vuotta nuoremmille esitettäväksi sallitun kuvaohjel-

man elokuvateatterissa tapahtuvan julkisen esittämisen yhteydessä.

Nyt käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen yhteydessä on valiokuntakuulemisessa nousut esiin kysymys alkoholin mielikuvamainonnasta. Yhtäältä mainonnalla luodaan mielikuvia ja vaikutetaan asenteisiin. Toisaalta mainonnalla tiedotetaan markkinoilla olevista tuotteista. Lain soveltajien kannalta on tärkeää, että sääntely on mahdollisimman selvää. Mainonnan sääntelyssä on myös otettava huomioon oikeus sananvapauteen. Lisäksi rangaistussäännösten tulee legaliteettiperiaatteen vuoksi olla riittävän täsmällisiä.

Alkoholilaisissa on pyritty yhteensovittamaan kulutusta rajoittavat ja elinkeinon harjoittamista koskevat päämäärät. Valiokuntakuulemisessa on yhtenäisenä näkemyksenä tullut esiin se, että alkoholin väärinkäytöstä aiheutuviin haittoihin on tärkeää puuttua. Elinkeinoharjoittajien mukaan mainonnan määrällä ja alkoholin kulutuksella ei kuitenkaan ole suoraa yhteyttä, vaan mainonnalla vaikutetaan lähinnä tuotemerkkien väliseen kilpailuun. Elinkeinoelämän ja viestintäalan edustajat eivät ole kannattaneet alkoholi-mainonnan tiukennuksia.

Tutkimusten¹ mukaan lapset ja nuoret altistuvat alkoholimainonnalle, muistavat mainosten sisältöjä ja pitävät niitä viihdyttävänä. Mielikuviiin rakentuva mainonta on omiaan muokkaamaan alkoholimyönteistä elämäntapaa ja alkoholin käyttö mielletään osaksi aikuistumista. Toisaalta päihteiden vaarallisuus ei ole lasten ja nuorten tiedossa tai siitä ei välitetä. Alkoholin käyttö alle 18-vuotiaana on lapsille ja nuorille

suuri terveysriski. Lisäksi alkoholiriippuvuus kehittyy lapsille ja nuorille helpommin kuin aikuisille.

Nuorten päihteiden käyttöön on kiinnitetty huomiota myös EU:n ja Maailman terveysjärjestön piirissä. Neuvoston suosituksessa lasten ja nuorten alkoholin käytöstä (2001/458/EY) kehoitetaan jäsenvaltioita varmistamaan, että alkoholijuomia ei mainosteta niin, että ne houkuttelisivat nuoria. EY-tuomioistuimen julkisasiamies on pitänyt mahdollisena ja perusteltuna alkoholimainonnan kieltämistä esimerkiksi sellaisissa tiedotusvälineissä, jotka ovat helposti lasten ja nuorten ulottuvilla (julkisasiamiehen ratkaisuehdotus asiassa C-405/98). Maailman terveysjärjestö korostaa Euroopan Alkoholiperuskirjassa (European Charter on Alcohol) lasten ja nuorten suojelua alkoholimainonnan paineilta sekä toteaa eettisissä periaatteissaan, että kaikilla lapsilla ja nuorilla on oikeus kasvaa turvallisessa ympäristössä ja siinä määrin kuin mahdollista vailla alkoholijuomien myynnin ja käytön edistämiseen pyrkiviä vaikutteita.

Tutkimusten² mukaan erityisesti lasten ja nuorten kohdalla alkoholimainonnalle altistuminen lisää alkoholin käytön aloittamisen todennäköisyyttä ja alkoholin määrää. Toisaalta päihdevalistuksen vaikutus on varsin vähäinen. Sosiaali- ja terveysvaliokunta on katsonut, että käytännössä asenne- ja käyttäytymismuutosten aikaansaamiseen tarvitaan monitahoista viestintää ja paitsi koulujen myös vanhempien panostusta asennekasvatukseen sekä vanhempien omaa esimerkkiä suhtautumisessa alkoholiin (StVL 15/2008 vp — HE 202/2008 vp).

¹ Esim. Chen & al. (2005). Alcohol Advertising: What makes it attractive to youth? *Journal of Health Communication*, 10, 553-505. Dring & Hope (2001). The Impact of Alcohol Advertising on Teenagers in Ireland. Department of Health and Children. Waiters & al. (2001). Alcohol Advertising and Youth: a focus-group analysis of what young people find appealing in alcohol advertising. *Contemporary Drug Problems*, 28, 695-718. STAP (2007) Alcohol marketing in Europe: strengthening regulation to protect young people. Utrecht: National Foundation for Alcohol Prevention. Suomen ASH ry/TNS Gallup (2009) Nuoret ja alkoholimainonta.

² Esim. Smith & Foxcroft (2007). The effect of alcohol advertising and marketing on drinking behaviour in young people: A systematic review. Alcohol Education and Research Council. Babor & al. (2003) Alcohol: No Ordinary Commodity. Research and Public. Oxford Medical Publication, Oxford University press. Anderson & Baumberg (2006). Alcohol in Europe. A Public Health Perspective - Report to European Commission. London: Institute of Alcohol Studies. Anderson (2007). The Impact of Alcohol Advertising: ELSA project report on the evidence to strengthen regulation to protect young people. Utrecht: National Foundation for Alcohol Prevention.

Asiassa saadun selvityksen mukaan nykyisten alkoholisäännösten soveltaminen voi rajata-pauksissa olla vaikeaa niin viranomaisten kuin mainostajienkin kannalta. Vaikka alkoholilain mainontasäännökset ovat sinänsä medianeutraaleja, myös säännösten soveltaminen suhteessa uusiin mainonnan muotoihin voi olla haasteellista. Valvontaviranomaisten näkökulmasta on ongelmallista, että käytännössä valvonta tapahtuu jälkikäteisesti ja kuhunkin kampanjaan kerrallaan. Lisäksi mainonta ehtii usein päättyä, ennen kuin mainos ehditään tutkia ja kieltää. Elinkeinoelämä harjoittaa myös itsesääntelyä. Mainontaa koskevista aika- tai muista rajoituksista huolimatta mainonnan vastaanottajia voivat olla tahtoen tai tahtomattaan sekä täysi-ikäiset että alaikäiset.

Tässä yhteydessä lakivaliokunta toteaa myönteisenä terveyden edistämisen politiikkaohjelman ministeriryhmän joulukuussa 2008 tekemän päätöksen siitä, että vuoden 2008 alusta voimaan tulleiden alkoholimainontaa koskevien muutosten vaikutukset selvitetään.

Nykyinsäädännölle selkeästi vaihtoehtoisen lähestymistapa on alkoholimainonnan rajoittaminen siten, että sallittua mainontaa olisi vain tuotetietojen esittäminen. Lakivaliokunta pitää tätä lähestymistapaa perusteltuna. Alkoholien mielikuva/elämäntyyli-ilmainonnan täyskielto myös tukisi vanhempien, koulun, nuorisotyön ja muiden, lasten hyvinvointia edistävien tahojen toimintaa ja lisäisi päihdevalistuksen tehoa. Kielto suojaisi myös aikuisia, joilla on tai on ollut ongelmia alkoholin käytön kanssa. Myös sosiaali- ja terveysvaliokunta on toistuvasti kiinnittänyt huomiota alkoholin mainontaan ja kannattanut alkoholimainonnan rajaamista tuotetietojen antamiseen (esim. StVL 11/2009 vp, StVL 15/2008 vp ja StVM 6/2008 vp). Samoin päihde- ja raittiusasiain neuvottelukunta on jo vuonna 2005 esittänyt sallitun alkoholimainonnan rajaamista vain tuotetietojen esittämiseen. Edellä olevan perusteella lakivaliokunta pitää välttämättömänä, että hallitus selvittää kevätistuntokauden 2010 loppuun mennessä 1.1.2008 voimaan tulleiden alkoholimainontarajoitusten vaikutukset sekä arvioi mielikuvamainontaa

koskevien lisätoimenpiteiden tarpeen (*Valiokunnan lausumaehdotus*).

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Laki rikoslain muuttamisesta

2 a luku. Sakosta, muuntorangaistuksesta ja rikesakosta

9 §. Rikesakkorikkomukset. Pykälää on hallituksen esityksen antamisen jälkeen muutettu lailla 475/2008. Esitetyn pykälän yhteensovittamiseksi voimassa olevan lain kanssa lakiehdotuksen 2 a luvun 9 §:ään ja lain johtolauseeseen tulee tehdä tätä koskevat tarkistukset.

30 luku. Elinkeinorikoksista

12 §. Syyteoikeus. Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskuksen tehtävät ovat siirtyneet 1. tammikuuta 2009 alkaen uudelle Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolle (laki 669/2008). Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että esitetyn pykälän *1 momentissa* viraston nimi muutetaan laissa 669/2008 säädetyn mukaisesti Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastoksi.

13 §. Oikeushenkilön rangaistusvastuu. Oikeushenkilön rangaistusvastuuta sovelletaan nykyisin muun muassa markkinointirikokseen. Yhdenmukaisesti tämän kanssa oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat säännökset esitetään ulotettaviksi myös alkoholijuoman markkinointirikokseen. Ehdotetun rikoslain 30 luvun 1 a §:n mukaan alkoholijuoman markkinointirikoksena rangaistavaa on se, jos alkoholilain 33 §:n tai sen nojalla annetun säännöksen vastaisesti mainostaa suorasti tai epäsuorasti väkevää alkoholijuomaa tai muuten edistää väkevän alkoholijuoman myyntiä, kohdistaa alaikäisiin miedon alkoholijuoman mainontaa, epäsuoraa mainontaa tai muuta myynninedistämistä taikka liittyy sen alaikäisiin kohdistuvaan muun tuotteen tai palvelun mainontaan tai myynninedistämistoimintaan taikka kuvaa alaikäisiä miedon

alkoholijuoman markkinoinnissa. Esityksen mukaan oikeushenkilön vastuu ei sen sijaan ulotu alkoholirikkomuksena rangaistavaan miedon alkoholijuoman mainontaan eikä alkoholijuoman tai väkiviinan luvattomaan valmistukseen soveliaiden välineiden markkinointiin.

Esitettyyn säännökseen ei sisälly erityisiä soveltamisalan rajauksia. Siten rangaistusvastuu voi sen perusteella ulottua myös esimerkiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetussa laissa (460/2003, jäljempänä sananvapauslaki) tarkoitettuihin julkaisijoihin tai ohjelmatoiminnan harjoittajiin. Rikoslaisissa on useita muitakin viestin sisältöön perustuvia rikoksia, joissa oikeushenkilön rangaistusvastuu tulee kysymykseen. Näiden joukossa on myös markkinointirikoksia, kuten rikoslain 17 luvun 20 §:ssä säädetty sukupuolisiveellisyttä loukkaava markkinointi sekä hyödykkeiden ammatista markkinointia koskeva rikoslain 30 luvun 1 §:ssä säädetty markkinointirikos, joissa julkaisijaa tai ohjelmatoiminnan harjoittajaa koskevaa rajausta ei myöskään ole tehty. Valiokunnan mielestä ei olisi asianmukaista, jos julkaisija ja ohjelmatoiminnan harjoittaja kokonaan suljettaisiin oikeushenkilön rangaistusvastuun piiristä, vaikka toimituksesta joku olisi osallinen kyseiseen rikokseen.

Oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään rikoslain 9 luvussa. Lukuun sisältyy useita säännöksiä, jotka mahdollistavat kohtuuskäytön huomioon ottamisen. Oikeushenkilön rangaistusvastuu ei synny automaattisesti, vaan se voi tulla kyseeseen vain, jos 9 luvun 2 §:ssä säädetty edellytykset sen käytölle täyttyvät. Lisäksi oikeushenkilöä koskeva rangaistusvaatimus voidaan eri syistä jättää luvun 7 §:n perusteella tekemättä. Luvun 4 §:ssä säädetään perusteista, joiden nojalla tuomioistuin voi jättää yhteisöosakon tuomitsematta. Kohtuuton seuraamusten kasautuminen voidaan välttää myös yhteisöosakkoa mitattaessa, jota koskevat säännökset sisältyvät rikoslain 9 luvun 6 §:ään.

Edellisen vaalikauden päättyessä rauenneeseen hallituksen esitykseen alkoholirikossäännösten uudistamisesta (HE 13/2004 vp) sisältyi vastaava säännös väkevän alkoholijuoman

markkinointirikosta koskevasta oikeushenkilön rangaistusvastuusta. Käsitellessään mainittua esitystä perustuslakivaliokunta katsoi, ettei rangaistusvastuun laajentamiselle ehdotetulla tavalla ollut perustuslaista johtuvia esteitä (PeVL 53/2006 vp).

Lakivaliokunta puoltaa nyt käsiteltävänä olevaa ehdotusta alkoholijuoman markkinointirikosta koskevasta oikeushenkilön rangaistusvastuusta hallituksen esityksessä todetuin perustein.

50 a luku. Alkoholirikoksista

1 §. Alkoholirikos. Pykälään sisältyvät säännökset alkoholirikossäännösten perustekomuodosta. Pykälän *1 momentin* mukaan alkoholirikos on rangaistava tahallaan tehtynä. Teon seuraamukseksi esitetään säädettyä sakkoo tai enintään kaksi vuotta vankeutta, mikä vastaa nykyistä rangaistustasoa. Pykälän *2 momentin* mukaan *1 momentin* 1—3 kohdassa tarkoitettujen yritysten rangaistava.

Yritystä koskevassa rikoslain 5 luvun 1 §:ssä lähdetään siitä, että yritykseen sovelletaan lievennettyä asteikkoa, jollei yritystä ole erityisesti rangaistussäännöksessä rinnastettu täytettyyn tekoon. Rikoslain yleisen osan uudistuksessa (HE 44/2002 vp, s. 131—132) todetaan, että Suomen rikosoikeudessa yrityksen rankaiseminen lievennetyn asteikon perusteella on pääsääntö ja yritys rinnastetaan rangaistuksen mittaamisessa täytettyyn tekoon vain harvassa rikoksessa. Periaatteella ei ole vaikutusta yrityksen rangaistavuuden alaan, ainoastaan siitä tuomitettavan rangaistuksen määrään. Yleisen osan uudistuksessa todetaan myös, että Suomessa pannaan painoa teon objektiivisiin seikkoihin eli teon aiheuttamaan vaaraan ja seurauksiin tekijän subjektiivisen, moitittavan mielenlaadun sijasta.

Kun alkoholirikosten rangaistavuuden taustalla ovat pitkälti kansanterveydelliset näkökohdat ja sitä kautta terveydelle aiheutetut vaarat, yritysasteelle jäävästä teosta rankaiseminen lievennetyn asteikon perusteella asettaa yrityksen valiokunnan näkemyksen mukaan oikeaan suhteeseen sillä aiheutetun vaaran kanssa. Valio-

kunta katsoo, ettei nyt käsillä olevassa tapauksessa ole syytä poiketa rikoslain yleisessä osassa omaksutusta periaatteesta. Valiokunta pitää hallituksen esitykseen sisältyvää säännöstä perusteltuna.

2 §. Törkeä alkoholirikos. Pykälässä säädetään alkoholirikosten törkeästä tekomuodosta. Esitettyyn pykälään ei sisälly säännöstä yrityksen rangaistavuudesta.

Silloin, jos yritys rinnastetaan täytettyyn tekoon, yrityksen rangaistavuutta ei ole tarpeen toistaa törkeässä tekomuodossa. Kun yrityksestä rangaistaan erikseen lievennetyn asteikon mukaan, yrityksen rangaistavuus on vakiintuneesti toistettu myös törkeää tekumuotoa koskevassa säännöksessä. Sen sijaan yrityksen rangaistavuutta ei ole näissä tapauksissa ulotettu lievään tekumuotoon.

Ehdotetun 50 a luvun 1 §:n mukaan alkoholirikoksen yritys on rangaistava ja yrityksestä rangaistaan lievennetyn asteikon perusteella. Saadun selvityksen mukaan tarkoituksena on ollut, että myös törkeän alkoholirikoksen yritys on rangaistavaa. Tästä syystä valiokunta ehdottaa, että 2 §:ään lisätään *uusi 2 momentti* yrityksen rangaistavuudesta.

Edellä mainitussa 1 §:ssä yritys on rangaistava vain 1 momentin 1—3 kohdassa tarkoitettujen tekojen yhteydessä. Kyseisen momentin 4—6 kohdassa tarkoitettu alkoholijuoman tai väkiviinan hallussapito ja kuljettaminen eivät ole yrityksenä rangaistavia. Valiokunta katsoo, että yrityksen rangaistavuuden ulottaminen koskemaan teon perusmuodossa tai törkeässä rikoksessa hallussapitoa ja kuljetusta ei ole tarpeellista. Kuljettamisen säätäminen rangaistavaksi yritysasteelle jääneenä ei ole tarpeen, koska tekijä syyllistyy näissä tapauksissa rangaistavaan hallussapitoon. Hallussapidon yrityksen säätäminen rangaistavaksi puolestaan ulottaisi rangaistavuuden liian pitkälle. Hallussapidon yritystä ei ole rikoslaisissa säädetty rangaistavaksi muissa rikoksissa.

Edellä olevan perusteella valiokunta katsoo, että törkeän alkoholirikoksen yrityksen rangaistavuus tulee ulottaa vastaavasti kuin perusteko-

muodossa. Lakiehdotuksen 2 §:n uusi 2 momentti kuuluu valiokunnan ehdottamassa muodossa seuraavasti: *"Yritykseen on vastaavasti sovellettava, mitä 1 §:ssä on yrityksestä säädetty."*

3 §. Lievä alkoholirikos. Esityksen mukaan jos alkoholirikos, huomioon ottaen alkoholijuoman tai väkiviinan vähäinen määrä taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteikijä on tuomitava lievästä alkoholirikoksesta sakkoon. Selvyyden vuoksi valiokunta toteaa, että pykälän sanamuoto edellyttää jompaakumpaa edellytystä, toisin sanoen vähäistä määrää tai muita rikokseen liittyviä seikkoja, sekä lisäksi molemmissa tapauksissa kokonaisarviota vähäisyydestä. Säännöksen sanamuoto vastaa vakiintunutta kirjoitustapaa lievissä tekumuodoissa. Säännöksessä mainitun vähäisen määrän määrittäminen on syytä jättää oikeuskäytännön varaan, kuten muissakin lieviä tekoja koskevissa rikoslain rangaistussäännöksissä.

5 §. Oikeushenkilön rangaistusvastuu. Pykälän mukaan alkoholirikokseen ja törkeään alkoholirikokseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. Esitetty oikeushenkilön rangaistusvastuu ei ulotu lievään alkoholirikokseen.

Alkoholiin liittyvään taloudelliseen toimintaan kohdistuu hallinnollista valvontaa. Hallinnolliset seuraamukset, esimerkiksi luvan määräaikainen peruuttaminen, voivat olla vaikutukseltaan taloudellisesti hyvinkin merkittäviä. Hallinnollisilla seuraamuksilla ei kuitenkaan voida kaikissa tilanteissa tehokkaasti puuttua toimintaan. Tämän vuoksi on perusteltua säätää rikosoikeudellisen seuraamuksen uhkasta.

Oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään rikoslain 9 luvussa. Rikoslain 9 luvun 4 §:n 2 momentin 1 kohdassa säädetään nimenomaisesti, että tuomioistuin voi jättää yhteisöosakon tuomitsematta, jos rangaistusta olisi pidettävä kohtuuttomana ottaen huomioon oikeushenkilölle rikoksesta aiheutuneet muut seuraamukset. Valiokunta katsoo, ettei tämän yleissäännöksen lisäksi ole tarpeen säätää erityissäännöstä alko-

holirikoslukuun. Lisäksi rikoslain 9 lukuun sisältyy useita muitakin säännöksiä, jotka mahdollistavat vastuun kohtuullistamisen, kuten valiokunta on edellä rikoslain 30 luvun 13 §:n yhteydessä todennut.

2. Laki alkoholilain muuttamisesta

50 a §. Rangaistussäännökset. Pykälän 3 momentissa säädetään alkoholilaissa säädetyn salassapitovelvollisuuden rikkomista koskevasta rangaistuksesta. Selvyyden vuoksi valiokunta ehdottaa, että säännöksen muotoilua tarkistetaan vastaamaan salassapitosäännöksissä yleisemmin noudatettua kirjoitustapaa mainita yleissäännös ennen erityissäännöstä. Säännös kuuluu valiokunnan ehdottamassa muodossa seuraavasti: "Rangaistus tässä laissa säädetyn salassapitovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan tai siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta."

50 b §. Kuulemisvelvollisuus. Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskuksen tehtävät ovat siirtyneet 1. tammikuuta 2009 lailla 669/2008 Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolle. Tämän johdosta valiokunta ehdottaa, että esitetyssä pykälässä viraston nimi muutetaan laissa 669/2008 säädetyn mukaisesti Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastoksi.

60 §. Alkoholijuoman ja väkiviinan poisottaminen, haltuunotto ja hävittäminen. Esitetyn pykälän 1 momentin mukaan poliisi voi ottaa pois ja hävittää henkilön hallussa olevan avatussa tai avoimessa astiassa olevan alkoholijuoman, jota hänellä tämän lain tai sen nojalla annetun säännöksen mukaan muutoin on oikeus pitää hallussa, jos asianomainen nauttii sitä 58 §:n 1 momentin vastaisesti tai julkisella paikalla 58 §:n 2 momentin vastaisesti. Pykälän 2 momentin mukaan poliisi voi myös ottaa pois ja hävittää henkilön hallussa olevan alkoholijuoman, jos asianomainen on syyllistynyt 50 a §:n

4 momentin 4 kohdassa tarkoitettuun rikkomukseen ja hallussa pidetyn alkoholijuoman arvo on vähäinen.

Voimassa olevan alkoholilain 60 §:n 1 momentin mukaan alkoholijuoman poisottamisen ja hävittämisen tulee tapahtua todisteellisesti asetuksella säädetyn edellytyksin. Alkoholijuoman poisottamisesta sekä hävittämisen todisteellisuudesta säädetään alkoholijuomista ja väkiviinasta annetun asetuksen (1344/1994) 31 §:ssä. Sen mukaan poisottaminen ja hävittäminen tapahtuu todistajan läsnäollessa ja siitä laaditaan asiakirja ja annetaan todistus asianosaiselle. Vastaavia säännöksiä alkoholipitoisesta aineesta on alkoholivalmisteista ja denaturoimisesta annetun asetuksen (1345/1994) 23 §:ssä.

Nyt käsiteltävänä olevan alkoholilain 60 §:ään esitetyn 3 momentin mukaan alkoholilain 60 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa poisottamiseen ja hävittämiseen sovellettaisiin jatkossa pakkokeinolain takavarikon toimittamista koskevia säännöksiä pöytäkirjan laatimisesta ja todistuksen antamisesta sille, jonka hallussa takavarikoitava ja hävitettävä esine on ollut. Lakivaliokunta pitää esitettyä menettelyä liian raskaana kysymyksessä oleviin tapauksiin sovellettuna.

Lakiehdotuksen 60 §:n 2 momentissa on perustelujen mukaan kyse tilanteesta, jossa alkoholijuoman hallussapitoa koskevia ikärajojen rikkomisesta määrätään rikesakko. Rikesakomenettelyssä ei voida määrätä menettämisseuraamusta eikä siten tehdä sitä edeltävää alkoholijuomien takavarikkoa. Mainitusta rikkomuksesta ei kuitenkaan ole aina perusteltua määrätä rikesakkoa. Usein voi riittää huomautus ja esitutkinnan keskeyttäminen esitutkintalain 4 §:n 1 momentin nojalla. Alle 15-vuotiaalle ei myöskään voida määrätä rikesakkoa. Sen sijaan alle 15-vuotiaan osalta kyseeseen voi tulla lastensuojelutoimenpiteiden käynnistäminen. Kaikissa näissä tilanteissa olisi kuitenkin tärkeää, että poliisi voisi ottaa pois ja hävittää alle 18-vuotiaan laittomasti hallussa pitämät miedot alkoholijuomat ja alle 21-vuotiaan hallussa pitämät väkevät alkoholijuomat. Nykytila, jossa

käytännöt voivat tapauskohtaisesti vaihdella, ei valiokunnan mielestä ole oikeusturvan kannalta paras vaihtoehto.

Valiokunta pitää sen sijaan tarkoituksenmukaisena, että nyt kyseessä olevissa alkoholilain 60 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa poliisin ottaessa alkoholijuoman pois ja hävitettäessä sen menettelynä noudatetaan, mitä poliisilain 23 §:n 3 momentissa säädetään omaisuuden haltuunotosta. Sen mukaan toimenpiteestä laaditaan pöytäkirja tai tehdään merkintä muuhun asiakirjaan. Muu asiakirja voi olla esimerkiksi rikesakko- tai rangaistusvaatimuslomake. Merkintä muuhun asiakirjaan voi tarkoittaa myös merkintää poliisin käyttämään tietojärjestelmään, jos asiassa esimerkiksi päädytään huomautukseen tai esitutkinnan rajoittamiseen taikka lastensuojeluilmoituksen tekemiseen.

Poliisin oikeus ottaa pois ja hävittää alkoholijuomat koskisi 60 §:n 1 momentin tapauksissa avoimessa astiassa olevaa juomaa ja 60 §:n 2 momentin tapauksissa vain vähäistä määrää alkoholijuomaa. Vähäisellä määrällä tarkoitetaan hallituksen esityksen perustelujen mukaan henkilön omaan kulutukseen yhden illan aikana tarkoitettua määrää. Jos 60 §:n 2 momentin tapauksissa kyse olisi vähäistä suuremmasta määrästä alkoholijuomaa, rikesakko, huomautus tai esitutkinnan rajoittaminen ei tulisi enää kysymykseen eikä ehdotettu 60 §:n 3 momentin menetely sovellettavaksi.

Pykälän 4 momentin mukaan milloin vastoin 58 §:n 1 momentissa mainittua kieltoa on nautittu alkoholijuomaa, on yleisön käytettävänä olevan kulkuneuvon päälliköllä, kuljettajalla ja junassa junailijalla oikeus ottaa kiellon rikoneelta pois aine astioineen ja hävittää se todisteellisesti. Voimassa olevassa alkoholilain 58 §:n 1 momentissa ei ole kuitenkaan enää kieltonormia alkoholijuoman nauttimisesta julkisessa kulkuneuvossa. Sen sijaan järjestyslain (612/2003) 4 §:ssä säädetään kiellosta nauttia päihdyttävää ainetta julkisessa kulkuneuvossa.

Kielto nauttia alkoholijuomaa julkisessa kulkuneuvossa poistettiin alkoholilain 58 §:stä järjestyslain säätämisen yhteydessä. Lakivaliokunta kiinnitti järjestyslaista antamassaan lausun-

nossa huomiota vastaavaan kulkuneuvon päällikön, kuljettajan ja junailijan valtuuteen ottaa avoin juoma pois (LaVL 22/2002 vp — HE 20/2002 vp). Alkoholilain 60 §:ää ei kuitenkaan tuolloin muutettu. Järjestyslain 21 §:n 3 momentin mukaan päihdyttävän aineen poisottamista koskeva valtuus on julkisessa kulkuneuvossa vain poliisilla ja tietyissä tilanteissa rajavartiolaitosmiehellä. Lainsäätäjän tarkoituksena ei kuitenkaan ole ollut tehdä alkoholilain 60 §:ssä säädettyä kulkuneuvon päällikön, kuljettajan ja junailijan valtuutta tyhjäksi.

Lakivaliokunta katsoo, että kulkuneuvon päällikön, kuljettajan ja junailijan valtuus juoman poisottamiseen on jatkossakin tarpeellinen. Järjestyslain kieltoon perustuvasta valtuudesta avoimessa astiassa olevan alkoholijuoman poisottamiseen julkisessa kulkuneuvossa on valiokunnan mielestä luontevinta säätää järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetussa laissa (472/1977), jossa säädetään jo nykyisin kuljettajan ja eräiden muiden liikennehenkilökuntaan kuuluvien henkilöiden valtuuksista häiriötilanteissa. Voimassa olevaan lakiin järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä ei kuitenkaan sisälly valtuutta ottaa pois häiriötä aiheuttavan henkilön avoimessa astiassa olevaa alkoholijuomaa eikä valtuutta voimakeinojen käyttöön juomaa pois otettaessa. Tämän vuoksi lakivaliokunta ehdottaa jäljempänä tätä koskevan uuden 4. lakiehdotuksen hyväksymistä.

Edellä mainitusta syystä valiokunta ehdottaa, että 2. lakiehdotuksen 60 §:n 4 momentista vastaavasti poistetaan kulkuneuvon päällikön, kuljettajan ja junailijan valtuuksia koskeva säännös.

60 b §. Tarkastus ja kotietsintä. Edellä yleisperusteluissa esitettyyn viitaten lakivaliokunta ehdottaa pykälän 1 momenttia muutettavaksi niin, että jos alle kahdeksantoistavuotiasta epäillään todennäköisin syin alkoholijuoman laittomasta hallussa pitämisestä, poliisi voi laittomasti hallussa pidetyn alkoholijuoman etsimiseksi tarkastaa tällaisen henkilön mukana olevien tavaroiden ohella myös päällisin puolin hänen vaatteensa, jos se voi tapahtua puuttumatta loukkaavalla

tavalla epäillyn henkilökohtaiseen koskemattomuuteen.

Päällisin puolin tapahtuvalla tarkastamisella tarkoitetaan henkilön yllä olevien vaatteiden ulkopuolista käsin koettelemista. Tarkastusoikeus ei ulotu alle kahdeksantoistavuotiaan vaatteiden ja ihon väliin kätkeytyjen esineiden etsimiseen, joka on henkilöntarkastusta. Kyseessä on siten henkilön ruumiilliseen koskemattomuuteen henkilöntarkastusta vähäisemmin puuttuva tarkastus. Lisäksi säännöksessä edellytetään, että tarkastus voidaan tehdä vain, jos se voi tapahtua loukkaamatta epäillyn henkilökohtaista koskemattomuutta. Vastaavanlainen edellytys henkilöön kohdistuvassa etsinnässä on säädetty ulosottokaaren (705/2007) 3 luvun 50 §:ssä. Mainittu rajoitus on merkityksellinen etenkin niissä tilanteissa, joissa tarkastus tehdään perustuslakivaliokunnan mainitsemalla tavalla julkisella paikalla. Lakivaliokunta tähdentää pakkokeinojen käyttöön liittyvää hienotunteisuusperiaatetta, jolla on korostunut merkitys silloin, kun kohteena on alaikäinen. Edellytys henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkaamattomuudesta tarkoittaa käytännössä esimerkiksi sitä, että alle kahdeksantoistavuotiaan vaatteiden päällisin puolin tapahtuva tarkastaminen olisi mahdollisuuksien mukaan pyrittävä tekemään sivullisten läsnä olematta.

Tarkastusvaltuuden rajaaminen koskemaan vain tilanteita, joissa alkoholijuomien hallussapidosta olisi ulkoisten seikkojen perusteella täysi varmuus, ei ole tarkoituksenmukaista. Pakkokeinovaltuuksien edellytyksenä on vakiintuneesti käytetty joko "on syytä epäillä" -kriteeriä taikka korkeampaa "on todennäköiset syyt epäillä" -kriteeriä. Todennäköiset syyt epäillä -kriteeri edellyttää vaatimusta jonkinlaisesta konkreettisesta tosiseikasta epäilyn perustana (PeVL 53/2006 vp). Lakivaliokunta ehdottaa, että hallituksen esityksessä tavaroiden tarkastamisoikeuden edellytykseksi ehdotettu korotettu näyttökynnys "todennäköiset syyt epäillä" olisi edellytys myös vaatteiden tarkastusvaltuudelle. Ehdotettu näyttökynnys ei mahdollistaisi "ratsiaksi" luonnehdittavia ilman konkreettista rikosepäilyä tapahtuvia tarkastuksia.

Vaatteiden päällisin puolin tapahtuva tarkastaminen kohdistuisi valtaosin 15—17-vuotiaisiin nuoriin. Pakkokeinolaki ei vakiintuneen tulokinnan mukaan estä henkilöntarkastuksen kohdistamista alle viisitoistavuotiaaseen, vaikka alle viisitoistavuotiaasta ei voida määrätä teosta rangaistukseen. Pakkokeinolaissa ei ole asiasta säännöstä. Yhdenmukaisesti henkilöntarkastusta koskevan tulokinnan mukaan myös alle viisitoistavuotiaan vaatteet voitaisiin päällisin puolin tarkastaa valiokunnan ehdottamalla tavalla. Lapsen kohdistuvien pakkokeinojen käytössä on kuitenkin otettava huomioon pakkokeinolain 7 luvun 1 a §:n suhteellisuusperiaate sekä esitutkinnassa toimien oikeasuhteisuutta koskevat yleiset periaatteet. Mitä nuoremasta lapsesta on kyse, sitä vahvemmin tulevat pakkokeinojen käytössä sovellettaviksi vähimmän haitan periaate, suhteellisuusperiaate sekä erityisesti säännöksessä säädetty edellytys henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkaamattomuudesta. Alle viisitoistavuotiaan lapsen kohdalla poliisin tulisikin pakkokeinojen käytön sijasta olla yhteistoiminnassa lastensuojelu- ja sosiaaliviranomaisten kanssa ja ensisijaisena toimenpiteenä olisi päihtyneen lapsen toimittaminen kotiin ja yhteydenotto vanhempiin. Tällaista yhteydenpitoa edellyttävät lapsen kohtelua koskevat erityissäännökset pakkokeino- ja esitutkintalainsäädännössä. Alle viisitoistavuotiaan huoltajalla, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla on muun muassa esitutkintalain 33 §:n mukaan lähtökohtaisesti oikeus olla läsnä, kun lasta kuulustellaan.

Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen lausuntokäytännön mukaan perusoikeutta rajoittavan tai siihen puuttuvan sääntelyn tulee olla perusteiltaan hyväksyttävää ja painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimaa sekä välttämätöntä hyväksyttävän tarkoituksen toteuttamiseksi. Lisäksi on otettava huomioon sääntelyn oikeasuhteisuutta koskevat vaatimukset siten, että perusoikeuteen puuttuminen ei saa johtaa yksilön kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen. Perustuslakivaliokunta hyväksyi lausunnossaan PeVL 53/2006 vp esitetyn sääntelyn tavoitteen tehostaa puuttumista alaikäisten laittomaan alkoholi-

juomien hallussapitoon. Perustuslakivaliokunta kuitenkin katsoi, että henkilöntarkastus ei ole sääntelyn tavoitteiden ja oikeasuhteisuuden kannalta asianmukainen tarkastusvaltuus. Lakivaliokunnan ehdottama tarkastusvaltuus olisi henkilön ruumiilliseen koskemattomuuteen henkilöntarkastusta vähäisemmin puuttuva tarkastus. Ehdotukseen sisältyvät rajoitukset alle kahdeksantoistavuotiaan vaatteiden tarkastukselle eli tarkastusvaltuuden rajoittaminen vaatteiden päällisin puolin tapahtuvaan tarkastamiseen, edellytys henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkaamattomuudesta sekä "todennäköiset syyt epäillä" -näyttökynnyks ovat mainittujen toimien tavoitteiden ja oikeasuhteisuuden kannalta keskeisiä. Ehdotus myös selventää lain tasolla alaikäisen vaatteisiin kohdistuvan tarkastusoikeuden rajoja ja siten parantaa sääntelyn selkeyttä ja tarkkarajaisuutta. Edellä todetun perusteella lakivaliokunnan muutosehdotuksessa on otettu huomioon perustuslakivaliokunnan lausunnossa PeVL 53/2006 vp mainitut rajoitusperusteet ja ehdotuksen voidaan katsoa olevan linjassa perustuslakivaliokunnan vakiintuneen lausontokäytännön kanssa.

Lakiehdotuksen 60 b §:n *toisen virkkeen* mukaan tavaroiden tarkastuksessa ja valiokunnan ehdottamassa vaatteiden päällisin puolin tapahtuvassa tarkastuksessa noudatettaisiin muutoin, mitä pakkokeinolain 5 luvussa säädetään henkilöntarkastuksen toimittamisesta. Viittaus tarkoittaa muun muassa sitä, että tarkastuksesta laadittaisiin pakkokeinolain 5 luvun 7 §:ssä tarkoitettu pöytäkirja.

Valiokunta on edellä ehdottanut lakiehdotuksen 60 §:n 3 momenttia muutettavaksi siten, että muun muassa pykälän 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, joissa on kysymys alkoholijuoman hallussapitoa koskevien ikärajojen rikkomisesta poliisin ottaessa alkoholijuoman pois ja hävittäessä sen, sovelletaan — pakkokeinolain 4 luvun takavarikkopöytäkirjaa koskevien säännösten sijaan — poliisilain 23 §:n 3 momenttia. Mainitun lainkohdan mukaan toimenpiteestä laaditaan pöytäkirja tai tehdään merkintä muuhun asiakirjaan. Merkintä muuhun asiakirjaan

voi tarkoittaa esimerkiksi merkintää rikesakko- tai rangaistusvaatimuslomakkeelle tai merkintää poliisin käyttämään tietojärjestelmään.

Valiokunta toteaa, että tavaroiden ja vaatteiden tarkastuksen riittävän tarkka kirjaaminen on tärkeä niin tarkastettavan kuin tarkastuksen tekijänkin oikeusturvan kannalta. Henkilöön käyviin pakkokeinojen käyttöä koskevat suuremmat muotovaatimukset kuin pelkkää alkoholijuoman poisottamista. Myös tavaroiden tarkastuksen ja vaatteiden tarkastuksen välillä on aste-ero. Kirjaamisen tulee mahdollistaa toimenpiteen jälkikätestarkastelu.

Alkoholijuoman poisottamista ja hävittämistä voi edeltää puheena olevassa 60 b §:n 1 momentissa tarkoitettu alaikäiseen kohdistuva tavaroiden ja vaatteiden tarkastus. Samoista syistä kuin alkoholin poisottamisen yhteydessä valiokunta ei pidä pakkokeinolaissa säädetyn henkilöntarkastuspöytäkirjan laatimista soveltuvimpana menettelynä tässä tarkoitettuihin tilanteisiin. Valiokunta ei myöskään pidä henkilöntarkastuspöytäkirjan laatimista välttämättömänä sen vuoksi, ettei tavaroiden tarkastuksessa, kuten ei myöskään valiokunnan ehdottamassa vaatteiden päällisin puolin tapahtuvassa tarkastuksessa, ole kyse pakkokeinolaissa tarkoitettusta henkilöntarkastuksesta.

Valiokunta pitää sen sijaan tarkoituksenmukaisena, että tarkastuksen kirjaamiseen sovelletaan menettelynä poliisilain 23 §:n 3 momenttia. Valiokunta korostaa, että sekä tavaroiden että vaatteiden tarkastus tulee kirjata riittävällä tarkkuudella, jotta toimenpide voidaan myöhemmin luotettavasti todentaa. Tällä on erityistä merkitystä juuri alaikäisen kohdalla. Keskeisiä seikkoja ovat muun muassa perusteet, joiden nojalla on katsottu "todennäköisin syin epäillä" -kriteerin täyttyneen, sekä se, mitä tarkastuksessa on tapahtunut. Samalla tavoin tulee tarkastus kirjata myös silloin, kun henkilöltä ei ole löytenyt poisotettavaa alkoholijuomaa.

Muutoin tarkastuksessa noudatetaan, mitä pakkokeinolain 5 luvussa säädetään henkilöntarkastuksen toimittamisesta.

4. Laki järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetun lain 3 ja 4 §:n muuttamisesta (Uusi lakiehdotus)

Lakivaliokunta on edellä 2. lakiehdotuksen yhteydessä todennut, että kulkuneuvon päälliköllä, kuljettajalla ja junailijalla on tarpeen olla järjestyslain kieltoon perustuva valtuus alkoholi-juoman poisottamiseen julkisessa kulkuneuvossa. Valiokunta on katsonut, että valtuudesta on luontevinta säätää järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetussa laissa (472/1977), jossa säädetään jo nykyisin kuljettajan ja eräiden muiden liikennehenkilökuntaan kuuluvien henkilöiden valtuuksista häiriötilanteissa.

Järjestyslain 4 §:ssä säädetty kielto nauttia päihdyttävää ainetta julkisen liikenteen kulkuneuvossa tulee sovellettavaksi, vaikka nauttimisesta ei aiheudu häiriötä. Järjestyslaki kieltaa siten päihdyttävän aineen, mukaan lukien alkoholi-juoman, nauttimisen kaikissa tilanteissa siinä säädettyissä paikoissa. Järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetun lain 3 §:ssä on sen sijaan nykyisin säädetty kuljettajan valtuudet poistaa häiriötä aiheuttava matkustaja kulkuneuvosta tarvittaessa poliisin virka-avulla. Säännöksen soveltaminen edellyttää, että matkustaja aiheuttaa häiriötä. Järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetun lain 4 §:ssä säädetään kuljettajalle oikeus käyttää henkilön poistamiseksi tarpeellisia voimakeinoja.

Voimassa olevaan lakiin järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä ei sen sijaan sisälly kuljettajan oikeutta ottaa pois häiriötä aiheuttavalta henkilöltä avoimessa astiassa oleva alkoholi-juoma. Tämän mahdollistamiseksi tulee lain 3 §:ään lisätä tätä koskeva säännös ja lisäksi lain 4 §:ään valtuus voimakeinojen käyttöön juoman poisottamiseksi.

Perustuslakivaliokunta on vakiintuneessa tulkintakäytännössään tarkastellut eri yhteyksissä perustuslain 124 §:ää julkisen hallintotehtävän siirtämisestä muulle kuin viranomaiselle. Sen mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lainojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksen mukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallin-

non vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle. Merkittävänä julkisen vallan käyttönä on pidetty itsenäiseen harkintaan perustuvaa oikeutta käyttää voimakeinoja ja puuttua muuten merkittävällä tavalla yksilön perusoikeuksiin. Tällaisten valtuuksien antamista muulle kuin viranomaiselle on kuitenkin pidetty mahdollisena, jos voimakeinojen käyttö tapahtuu tarkasti rajatussa tilassa ja tilanteessa ja silloin, kun kysymys on konkreettisen virka-tehtävän yhteydessä esille tulevasta ja siten viranomaisen tilapäisluonteisesta tarpeesta saada ulkopuolista apua (esim. PeVL 55/2005 vp, s. 2—3, PeVL 42/2005 vp, s. 3/I, PeVL 19/2005 vp, s. 8/II, PeVL 20/2002 vp, s. 3/I, PeVL 48/2005 vp, s. 4/I, PeVL 19/2005 vp, s. 8/II, PeVL 38/2004 vp, s. 3/I ja PeVL 20/2002 vp, s. 3/II).

Järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetun lain 4 §:ään lisättiin rikoslain yleisen osan uudistamisen yhteydessä voimakeinojen tarpeellisuus- ja puolustettavuusvaatimusten selventämiseksi lailla 524/2003 vaatimus voimakeinojen tarpeellisuudesta sekä maininta voimakeinojen käytön puolustettavuudesta (HE 44/2002 vp, s. 241). Perustuslakivaliokunta ei mainitusta hallituksen esityksestä antamassaan lausunnossa PeVL 31/2002 vp kiinnittänyt säännökseen huomiota, mutta korosti voimakeinojen käytön yhteydessä niiden tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatteen huomioon ottamisen tärkeyttä voimankäyttötilanteissa ja niiden arvioinnissa. Siksi ja sääntelyn tarkkuuden vuoksi on perustuslakivaliokunnan mukaan perusteltua, että näistä vaatimuksista säädetään rikoslain yleisen osan lisäksi myös voimankäyttöön oikeuttavissa erityislaeissa.

Lakivaliokunta katsoo, että kuljettajan valtuus avoimessa astiassa olevan juoman poisottamiseen tarvittaessa voimakeinoin on lievempi toimenpide kuin häiritsevän matkustajan poistaminen kulkuneuvosta. Tällä perusteella näistä kahdesta toimenpiteestä lievempää eli avoimen juoman poisottamista ja siihen liitettäviä valtuuksia voimakeinoihin voidaan pitää perustuslakivaliokunnan käytännössä edellytetyllä taval-

la tarkoituksenmukaisena. Lisäksi on tässäkin yhteydessä syytä säätää edellä mainituista voimakeinojen käytön rajoituksista eli niiden käytön tarpeellisuusvaatimuksesta ja puolustettavuudesta.

Järjestyslain 16 §:n 1 momentin 2 kohdan mukainen rikesakko voidaan määrätä matkustajalle heti ilman ensin annettua nauttimiskieltoa, eikä järjestyslain 21 §:n 2 momentissa säädetty poliisin valtuus ottaa pois julkisessa kulkuneuvossa alkoholia nauttivalta avoimessa astiassa oleva juoma edellyttä poliisin ensin antaman kehotuksen rikkomista. Lakivaliokunta pitää kuitenkin voimakeinojen käytössä noudatettava suhteellisuusperiaate huomioon ottaen perusteltuna, että kuljettajan valtuuksille ja voimakeinojen käytölle asetetaan korkeampi kynnyksen kuin voimakeinojen käyttöön koulutetulle poliisille. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että matkustajalle tulee varata mahdollisuus luopua avoimessa astiassa olevasta juomasta vapaaehtoisesti tai poistua juoman kanssa kulkuneuvosta ennen kuljettajan voimakeinojen käyttöä.

Järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetun lain 1 §:n mukaan lakia sovelletaan rautateiden henkilöliikenteeseen sekä raitiotie-, metro- ja linja-autoliikenteeseen. Kuljettajaa koskevia säännöksiä sovelletaan myös konduktööriin, tarkastajaan, rahastajaan tai muuhun sellaiseen liikennehenkilökuntaan kuuluvaan henkilöön, jonka tehtäviin kuuluu huolehtiminen järjestyksen säilymisestä kulkuneuvossa ja jolla on tätä asemaa osoittava virkapuku tai virkalakki taikka muu vastaava selvästi havaittava tunnus. Laki kattaa siten voimassa olevassa alkoholilain 60 §:n 2 momentissa mainitut kulkuneuvon päällikön, kuljettajan ja junailijan sekä on osin henkilöpiiriltään nykyistä sääntelyä laajempi. Sääntelyn selkeyden vuoksi ja ottaen huomioon, että juoman poisottaminen on katsottava

lievemmäksi toimenpiteeksi kuin laissa jo säädetty henkilön poisottaminen kulkuneuvosta, lakivaliokunta katsoo, ettei henkilöpiiriä ole tarpeen rajata juoman poisottamisen osalta suuremmaksi kuin se henkilön poisottamiseen oikeutettujen osalta on laissa nykyisin säädetty.

Selvyyden vuoksi lakivaliokunta toteaa, että ilmailun ja vesiliikenteen osalta sovelletaan asianomaista erityislainsäädäntöä sekä alaa koskevia kansainvälisiä sopimuksia. Yleissäännös järjestyksestä ja pakkokeinoista ilmailun alalla sisältyy ilmailulain 65 §:ään. Vastaava merenkulkua koskeva yleissäännös sisältyy merilain 74 §:ään.

Järjestyslain 4 §:ssä säädetty kielto koskee päihdyttäviä aineita eikä yksinomaan alkoholi-juomaa. Poisottamista koskeva valtuussäännös järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetussa laissa on tarkoituksenmukaista säätää vastaamaan järjestyslaissa säädettyä kieltoa kokonaisuudessaan eli päihdyttävää ainetta. Siten lakivaliokunnan ehdottama säännös kattaa sekä alkoholijuoman että väkiviinan ja myös esimerkiksi avatussa astiassa olevan liiman.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa,

että 3. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomana,

että 1. ja 2. lakiehdotus hyväksytään muutettuina (Valiokunnan muutosehdotukset),

että hyväksytään uusi 4. lakiehdotus (Valiokunnan uusi lakiehdotus) ja

että hyväksytään yksi lausuma (Valiokunnan lausumaehdotus).

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki rikoslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 43 luvun 7 §,
muutetaan 2 a luvun 9 §:n 1 ja 7 momentti, 10 luvun 3 §:n 1 momentti, 30 luvun 12 §:n 1 momentti ja 13 § sekä 46 luvun 7 §:n 2 momentti,
 sellaisina kuin ne ovat, 2 a luvun 9 §:n 1 ja 7 momentti laissa 475/2008, 10 luvun 3 §:n 1 momentti laissa 61/2003, 30 luvun 12 §:n 1 momentti laissa 769/1990 ja 13 § laissa 465/2005 ja 46 luvun 7 §:n 2 momentti laissa 951/1999, sekä
lisätään 2 a luvun 9 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 475/2008, uusi 7 momentti, *jolloin muutettu 7 momentti siirtyy 8 momentiksi*, 30 lukuun uusi 1 a §, 46 luvun 6 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 951/1999, uusi 2 momentti sekä lakiin uusi 50 a luku seuraavasti:

2 a luku

Sakosta, muutorangaistuksesta ja rikesakosta

9 §

Rikesakkorikkomukset

Rikesakko voidaan 2—8 momentin mukaisesti säätää seuraamukseksi virallisen syytteen alaisesta rikkomuksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

 (7 mom. kuten HE:n 6 mom.)

Edellä 2—7 momentissa mainituista rikkomuksista säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

10 luku

Menettämisseuraamuksista

3 § (Kuten HE)

30 luku

Elinkeinorikoksista

1 a § (Kuten HE)

12 §

Syyteoikeus

Virallisen syyttäjän on ennen markkinointirikosta koskevan syytteen nostamista varattava kuluttaja-asiamiehelle sekä ennen alkoholijuoman markkinointirikosta koskevan syytteen nostamista *Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolle* tilaisuus antaa lausuntonsa asiassa. Tuomioistuimen on markkinointirikosta ja kilpailumenettelyrikosta koskevaa asiaa käsitellessään varattava kuluttaja-asiamiehelle sekä alkoholijuoman markkinointirikosta koskevaa asiaa käsitellessään varattava *Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolle* tilaisuus tulla kuuluksi.

----- 13 § (Kuten HE)

46 luku	2 §
Säännöstelyrikoksista ja salakuljetuksesta	<i>Törkeä alkoholirikos</i>
6 ja 7 § (Kuten HE)	(1 mom. kuten HE:n 2 §) <i>Yritykseen on vastaavasti sovellettava, mitä 1 §:ssä on yrityksestä säädetty. (Uusi 2 mom.)</i>
50 a luku	3—5 §
Alkoholirikoksista	(Kuten HE)
1 § (Kuten HE)	<u>Voimaantulosäännös</u> (Kuten HE)

2.

Laki **alkoholilain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 8 päivänä joulukuuta 1994 annetun alkoholilain (1143/1994) 34 §:n 1 momentti, 8 luvun otsikko, 57 §, 58 §:n 3 momentti sekä 60 §, sellaisina kuin niistä ovat 58 §:n 3 momentti laissa 616/2003 ja 60 § osaksi laissa 306/1997, sekä *lisätään* lakiin uusi 50 a, 50 b ja 60 a—60 c § seuraavasti:

34 § (Kuten HE)	(4—7 mom. kuten HE)
8 luku	50 b §
Ohjaus, valvonta ja seuraamukset	<i>Kuulemisvelvollisuus</i>
50 a § <i>Rangaistussäännökset</i>	Ennen 50 a §:n 4 momentin 9 kohtaan perustuvan alkoholirikkomusta koskevan syytteen nostamista virallisen syyttäjän on varattava <i>Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolle</i> tilaisuus antaa lausuntonsa ja tuomioistuimen on käsitellessään tällaista asiaa varattava <i>Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolle</i> tilaisuus tulla kuulluksi.
(1 ja 2 mom. kuten HE) Rangaistus tässä laissa säädetyn salassapito- velvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikos- lain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan tai siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangais- tusta.	57 ja 58 § (Kuten HE)

60 §

*Alkoholijuoman ja väkiviinan poisottaminen,
haltuunotto ja hävittäminen*

(1 ja 2 mom. kuten HE)

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettuun alkoholijuoman pois ottamiseen ja hävittämiseen sovelletaan, mitä *poliisilain 23 §:n 3 momentissa* säädetään *omaisuuden haltuunotosta*.

Milloin vastoin 58 §:n 1 momentissa mainittua kieltoa on nautittu alkoholijuomaa, on pykälässä tarkoitetun huoneiston, liikkeen tai muun paikan omistajalla tai henkilökuntaan kuuluvalta, tilaisuuden toimeenpanijalla ja järjestyksenvalvojalla (*poist.*) oikeus ottaa kiellon rikoneelta pois aine astioineen ja hävittää sen todisteellisesti.

(5 ja 6 mom. kuten HE)

60 a §
(Kuten HE)

60 b §

Tarkastus ja kotietsintä

Jos alle kahdeksantoistavuotiasta epäillään todennäköisin syin 50 a §:n 4 momentin 4 kohdassa tarkoitettua rikkomuksesta, poliisi voi *laittomasti hallussa pidetyn alkoholijuoman etsimiseksi* tarkastaa tällaisen henkilön mukana olevat tavarat ja *päällisin puolin* hänen vaatteensa, jos se voi tapahtua puuttumatta loukkavalla tavalla epäillyn henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Tarkastuksen kirjaamiseen sovelletaan, mitä *poliisilain 23 §:n 3 momentissa* säädetään. Tarkastuksessa noudatetaan muutoin, mitä pakkokeinolain 5 luvussa säädetään henkilöntarkastuksen toimittamisesta.

(2 mom. kuten HE)

60 c §
(Kuten HE)

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

Valiokunnan uusi lakiehdotus

4.

Laki

järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetun lain 3 ja 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä 17 päivänä kesäkuuta 1977 annetun lain (472/1977) 3 §:n 2 momentti ja 4 §:n 1 momentti, sellaisena kuin niistä on 4 §:n 1 momentti laissa 524/2003, seuraavasti:

3 §

Kuljettajalla on oikeus poistaa kulkuneuvosta häiriötä aiheuttava matkustaja, joka kuljettajan kiellosta huolimatta on jatkanut häiriön aiheut-

tamista. Jollei matkustajaa voida poistaa heti, kuljettajalla on oikeus tarpeen vaatiessa ottaa hänet kiinni, kunnes poistaminen on mahdollista. Matkustajalla on oikeus kuljettajan pyynnöstä antaa häiriötä aiheuttavan matkustajan poista-

miseksi tai kiinniottamiseksi tarvittavaa apua. Kuljettajalla on myös oikeus ottaa pois avatussa tai avoimessa astiassa oleva järjestyslain 4 §:ssä tarkoitettu päihdyttävä aine sitä nauttivalta häiriötä aiheuttavalta matkustajalta, joka kiellosta huolimatta jatkaa päihdyttävän aineen nauttimista kulkuneuvossa. Poisotettu päihdyttävä aine tulee hävittää todisteellisesti.

4 §

Jos kulkuneuvosta poistettava tai kiinni otettava matkustaja koettaa vastarintaa tekemällä välttää poistamisen tai kiinni ottamisen taikka päihdyttävää ainetta kulkuneuvossa nauttiva

kiellosta huolimatta jatkaa avatussa tai avoimessa astiassa olevan aineen nauttimista, kuljettajalla on oikeus käyttää sellaisia matkustajan poistamiseksi tai kiinni ottamiseksi taikka avatussa tai avoimessa astiassa olevan aineen poistamiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina, kun otetaan huomioon matkustajan käyttäytyminen ja muut olosuhteet. Sama oikeus on kuljettajaa auttavalla matkustajalla.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että hallitus selvittää kevätistuntokauden 2010 loppuun mennessä 1.1.2008 voimaan tul-

leiden alkoholimainontarajoitusten vaikutukset sekä arvioi mielikuvamainontaa koskevien lisätoimenpiteiden tarpeen.

Helsingissä 9 päivänä kesäkuuta 2009

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Heidi Hautala /vihr
vpj. Anna-Maja Henriksson /r
jäs. Esko Ahonen /kesk
Paavo Arhinmäki /vas
Timo Heinonen /kok
Antti Kaikkonen /kesk
Oiva Kaltiokumpu /kesk
Ilkka Kantola /sd
Sampsa Kataja /kok

Krista Kiuru /sd
Jari Larikka /kok
Sanna Lauslahti /kok
Outi Mäkelä /kok
Johanna Ojala-Niemelä /sd
Markku Pakkanen /kesk
Pirkko Ruohonen-Lerner /ps
Tero Rönni /sd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Minna-Liisa Rinne.

VASTALAUSE

Perustelut

Suuri osa lapsista ja nuorista altistuu jatkuvalla alkoholimainonnalle. Lakivaliokunnan kuulemisen asiantuntijalausuntojen mukaan tutkimukset osoittavat, että lapset ja nuoret kiinnittävät huomiota alkoholimainoksiin, pitävät niitä viihdyttävänä ja pystyvät palauttamaan mieliin niiden sisältöjä. Samanlaisia viitteitä on saatu myös suomalaisissa nettikyselyissä mainonnan vaikutuksista lapsiin ja nuoriin.

Alkoholijuomien tv-mainonnan salliminen vasta kello 21 jälkeen on johtanut tilanteeseen, jossa mainonta tiivistyy loppuillan elokuvaan ja sarjoihin. Kouluterveystutkimuksissa on kuitenkin tullut ilmi, että vain muutama prosentti 14-vuotiaista ja sitä vanhemmista menee nukkumaan yhdeksän aikaan illalla, joten mainonnan rajaamisesta loppuillan ei ole merkittävää hyötyä.

TNS Gallupin tuoreen tutkimuksen mukaan nuorten yleisimmin käyttämät alkoholituotteet (olut, siideri, lonkero) ovat samoja, joiden mainontaa nuoret havaitsevat parhaiten. Näiden tuotteiden mainonta on suurelta osin mielikuva-mainontaa, jolla viestitetään, että alkoholi on osa nuorten hyvää elämää. Mainoksissa käytetään usein nuoria aikuisia, jotka kuuluvat alaikäisten keskeisimpään viiteryhmään ja toimivat siten esimerkkeinä alkoholinkäyttötapojen omaksumisessa.

Alkoholimainonta kilpailee sen alkoholikasvatuksen kanssa, jota vanhemmat, opettajat ja

kansalaisjärjestöt pyrkivät nuorille tarjoamaan. Mainonnan luomat positiiviset mielikuvat houkuttelevat alaikäisiä alkoholin käyttäjiksi, ja varhain omaksutut kulutustottumukset pysyvät usein myös aikuisiällä.

Edellä mainituista syistä alkoholimainonta tulee rajoittaa vain tuotetietojen kertomiseen, mikä lisäksi se tulee kieltää kokonaan televisiossa ja elokuvissa. Erityinen varovaisuus alkoholimainonnassa on perusteltua alkoholin käyttöön liittyvien merkittävien kansanterveydellisten riskien vuoksi.

Alkoholimainonnan rajaaminen vain tuotetiedon esittämiseen vastaa eduskunnan tahtoa silloin, kun mainonta päätettiin sallia vuonna 1994. Käytännössä aikuiset kuluttajat saisivat siten kaikki juomien valintaan liittyvät tiedot alkoholimainoksista, mutta mainoksista olisi karistettu lapsiin ja nuoriin vetoavat päihdemyönteisiä mielikuvia synnyttävät ja päihteiden käyttöön liittyvään elämäntapaan houkuttelevat elementit.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että 1., 3. ja 4. lakiehdotus hyväksytään valiokunnan mietinnön mukaisina ja

että 2. lakiehdotus hyväksytään muutettuna seuraavasti:

Vastalauseen muutosehdotukset

2.

Laki

alkoholilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 8 päivänä joulukuuta 1994 annetun alkoholilain (1143/1994) 33 §:n 2 momentti, 34 §:n 1 momentti, 8 luvun otsikko, 57 §, 58 §:n 3 momentti sekä 60 §, sellaisina kuin niistä ovat 33 §:n 2 momentti osaksi laissa 588/2007, 58 §:n 3 momentti laissa 616/2003 ja 60 § osaksi laissa 306/1997, sekä lisätään lakiin uusi 50 a, 50 b ja 60 a—60 c § seuraavasti:

5 luku

Mainonta ja hinnoittelu

33 §

Mainonnan sääntely

— — — — —
 Miedon alkoholijuoman mainonta, epäsuora mainonta ja muu myyminenestämistoiminta on kielletty. Seuraavien tuotetietojen esittäminen on kuitenkin sallittu muualla kuin televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain (744/1998) mukaisessa televisiotoiminnassa tai kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain (775/2000) mukaisen kuvaohjelman elokuvateatterissa tapahtuvan julkisen esittämisen yhteydessä:

1) tuotteen nimi ja hinta sekä pakkauksen kuva,

- 2) tuotteen alkoholipitoisuus,
 3) tuotteen alkuperä ja kasvatuksen maaperä,
 4) tuotteen laatuluokitukset ja saadut palkinnot,
 5) tuotteen raaka-aineet ja valmistusmenetelmät,
 6) tuotteen myyntipaikat ja käyttösuositukset sekä
 7) tuotteen ominaisuudet kuten väri, maku ja tuoksu.

— — — — —
 34, 50 a, 50 b, 57, 58, 60, 60 a—60 c §
 (Kuten LaVM)

Voimaantulosäännös
 (Kuten LaVM)

Helsingissä 9 päivänä kesäkuuta 2009

Pirkko Ruuhonen-Lerner /ps